

इष आत्रेयः। अग्निः। अनुष्टुप्, १० पङ्क्तिः

सखायः सं वः सम्यच्चमिषं स्तोमं चाग्नये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नम्रे सहस्वते ॥ ५.००७.०१

सखायः- सुहृदः। वः- यूयम्। सम्यञ्चम्- सुप्रकाशम्। इषम्- सदेष्टव्यम्। स्तोमम्- मन्त्रम्।
क्षितीनाम्- विशाम्। वर्षिष्ठाय- अतिशयेन वर्षकाय। ऊर्जो नम्रे- शक्तिजाय। सहस्वते-
सहनशीलाय। अग्नये। सम्- सम्यक् समर्पयत ॥१॥

कुत्रा चिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने। अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते सज्जनयन्ति जन्तवः ॥ ५.००७.०२

यस्य। समृतौ- सम्प्राप्तौ। रण्वाः- रममाणाः। नरः- मनुष्याः। नृषदने- देवयजनदेश इति भावः।
अर्हन्तः- पूजयन्तः। यम्। इन्धते- उद्दीपयन्ति। जन्तवः- मनुष्याः। सज्जनयन्ति- उत्पादयन्ति
तं स्तुमः ॥२॥

सं यदिषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवस ऋतस्य रश्मिमा ददे ॥ ५.००७.०३

यत्- यदा। इषः- सदिच्छाः। सम्- सम्यक्। वनामहे- सम्भजामः। मानुषाणाम्- मनुष्याणाम्।
हव्या- चरुपुरोडाशध्यानभावनादिहव्यानि। सम्- सम्यग्गन्निर्भजते। तदा। द्युम्नस्य- दीप्तिमतः।
शवसः- शक्तिमतः। ऋतस्य- प्रकृतिनियतिभूतसत्यस्य। रश्मिम्- प्रकाशम्। आ ददे-
गृह्णामि ॥३॥

स स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिदूर आ सते। पावको यद्वनस्पतीन्प्र स्मा मिनात्यजरः ॥ ५.००७.०४

सः- असावग्निः। स्म- खलु। केतुम्- प्रज्ञाम्। आ- समन्तात्। नक्तम्- रात्रावपि
मनुष्यप्रज्ञायामपि। दूर आ सते- दूरे वर्तमानायामपि। कृणोति- करोति। पावकः- क्रतुरग्निः।
वनस्पतीन्- वृक्षानित्याधिभौतिके। भौमभोगानित्याध्यात्मिके। अजरः- जरारहितः। प्र- प्रकर्षेण।
मिनाति- दहति। भौमभोगोन्मुखभावनानि दहतीति भावः ॥४॥

अव॑ स्म॒ यस्य॑ वे॒षणे॑ स्वेदं॑ प॒थिषु॑ जुह॑ति । अ॒भीम॑ह॒ स्वजे॑न्यं॒ भूमा॑ पृ॒ष्ठेव॑ रुरुहुः ॥ ५.००७.०५
वे॒षणे- परि॑चरणे । प॒थिषु- मार्गे॑षु । स्वेद॑म्- स्रव॑दाज्यम् । स्वेदो॑पलक्षितकठिनकर्म वा । जुह॑ति-
समर्प॑यन्ति । भू॒म- बाल॑कः पु॒त्रः । पृ॒ष्ठेव- पि॒तुः पृ॒ष्ठे यथा॑रोहति तथा । स्व॒जेन्य॑म्- स्वय॑म्भुवम् ।
ई॒म्- ए॒नम॑ग्निम् । अ॒भि रुरु॑हुः- आ॒रोह॑न्ति ॥५॥

यं म॒र्त्यैः पुरु॑स्पृहं॑ वि॒दद्वि॑श्वस्य॒ धाय॑से । प्र॒ स्वाद॑नं॒ पित॑नामस्त॒ताति॑ चिदा॒यवे॑ ॥ ५.००७.०६
पि॒तूना॑म्- ह॒व्याना॑म् । स्वा॒दन॑म्- भ॒क्षक॑म् । आ॒यवे॑- मनु॑ष्यहिताय । अस्त॑तातिम्- गृ॒हे वस॑न्तम् ।
यम् । म॒र्त्यैः- मनु॑ष्यः । पुरु॑स्पृहम्- बहु॑भिः स्पृह॑णीयम् । वि॒श्वस्य॑- सर्व॑स्य । धा॒यसे॑- धा॒रणा॑य ।
वि॒दत्- ले॒भे ॥६॥

स हि॒ ष्मा॒ धन्वा॑क्षितं॒ दा॒ता न॒ दा॒त्या प॒शुः । हि॒रि॑श्मश्रुः शु॒चिद॑न्नु॒भुरनि॑भृष्टवि॒षिः ॥ ५.००७.०७
हि॒रि॑श्मश्रुः- हि॒रण्य॑श्मश्रुः । शु॒चिद॑न्- दी॒प्तद॑न्तः । ऋ॒भुः- उ॒रु भा॑समानः । अ॒निभृ॑ष्टवि॒षिः-
अपी॑डितशक्तिः । सः- अ॒साव॑ग्निः । हि॒- ख॒लु । आ॒क्षित॑म्- तृ॒णका॑ष्ठादिभिराक्षितम् । धन्व॑-
मरु॑प्रदेशम् । दा॒ता- ख॒ण्डयि॑ता । प॒शुः- मृ॒गः । न- इ॒व । दा॒ति- ख॒ण्डय॑ति द॒हती॑ति भावः ॥७॥

शु॒चिः ष्म॒ यस्मा॑ अ॒त्रिव॑त्प्र॒ स्वधि॑तीव॒ रीय॑ते । सु॒षूँर॑सूत॒ मा॒ता क्रा॑णा यदा॒नशे॑ भ॒गम् ॥ ५.००७.०८
यत्- यदा॑ । भ॒गम्- सौ॒भाग्य॑म् । अ॒ग्निः । आ॒नशे॑- व्या॒प्नोत्य॑नुभवति च तदा । यस्मै॑ । अ॒त्रिव॑त्-
अ॒त्रि॒रिव॑ । स्व॒धितिः॑- स्व॒धा॒रणा॑वान् । इ॒व । प्र॒- प्र॒कर्षे॑ण । री॒यते॑- यज॑मानो गच्छति । सः । स्म॒-
ख॒लु । शु॒चिः- परि॑शुद्धः । तम् । सु॒षूः- सु॒प्रस॑वा । मा॒ता- ज॒नन्य॑दितिः । क्रा॒णा- ज॒गदु॑पकारकमिति
सा॒यणः । अ॒सूत॑- अ॒ज॒नय॑त् ॥८॥

आ॒ यस्ते॑ सर्पि॒रासु॑तेऽग्ने॒ शम॑स्ति॒ धाय॑से । ऐ॒षु द्यु॒म्नमु॑त श्र॒व आ॒ चि॒त्तं म॒र्त्येषु॑ धाः ॥ ५.००७.०९

सर्पिरासुते- घृतान्न । अग्ने । यस्त्वम् । आ- सर्वतो भवसि तादृशाय । धायसे- धात्रे । शम्-
मङ्गळम् । अस्ति- भवति । एषु- एतेषु । मर्त्येषु- मनुष्येषु । द्युम्नम्- ज्योतिः । उत- अपि च ।
श्रवः- श्रुतिम् । चित्तम् । आ- आभिमुख्येन । धाः- धारय ॥९॥

इति चिन्मन्युमग्निजस्त्वादातमा पशुं ददे ।

आदग्ने अपृणतोऽग्निः सासह्यादस्यूनिषः सासह्यान्नृन् ॥ ५.००७.१०

इति- एवम् । अग्निजः- अधृष्यः । त्वादातम्- त्वदत्ताम् । पशुम्- दर्शनशक्तिम् । पश्यतीति पशुरिति
यास्कः । मन्युम्- मननम् । आ ददे- आदत्ते । अग्ने । आत्- अनन्तरम् । अपृणतः- अपूरयतः ।
दस्यून्- स्तेनान् । इषः- चौर्येषणायुक्तान् । नृन्- मनुष्यान् स्वार्थैकपरानिति भावः । अग्निः-
अग्न्युपासकः । सासह्यात्- सहते ॥१०॥